

УДК 378.091.12.07:004

DOI: [https://doi.org/10.33272/2522-9729-2020-4\(193\)-16-19](https://doi.org/10.33272/2522-9729-2020-4(193)-16-19)

Бодом Гаррет

ORCID iD <http://orcid.org/0000-0001-5342-9220>

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ КЕРІВНИКІВ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ ЯК ПРОБЛЕМА В ПЕДАГОГІЧНІЙ ТЕОРІЇ ТА ОСВІТНІЙ ПРАКТИЦІ

- A** *Висвітлено теоретичні основи управління розвитком цифрової компетентності керівників закладів загальної середньої освіти як проблема в педагогічній теорії та освітній практиці. Проаналізовано понятійний тезаурус проблеми управління розвитком цифрової компетентності керівників закладів загальної середньої освіти. Встановлено, що нині цифрова компетентність як складник професійної педагогічної компетентності, в тому числі керівників закладів загальної середньої освіти, обґрунтована в стандарті ЮНЕСКО «ІКТ компетентності ЮНЕСКО для педагогів» («UNESCO ICT Competency Framework for Teachers. VERSION 3» (ICT CFT)), розробленому в 2018 році. Даний документ надає повний набір компетенцій, які педагогам необхідно інтегрувати в свою професійну практику, щоб сприяти досягненню учнями цілей навчальної програми. Окреслено завдання підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації директорів закладів загальної середньої освіти у сфері розвитку цифрової компетентності.*

У документі ЮНЕСКО термін «компетенція» описує функціонал педагога, а «компетентність» – здатність педагогів виконувати відповідні функції. Проаналізовано вітчизняні реалії та міжнародний досвід розвитку цифрової компетентності педагогів і керівників закладів загальної середньої освіти. Аналіз зарубіжного досвіду розвитку цифрової компетентності педагогів і керівників шкіл дав змогу встановити, що європейська система освіти нині характеризується інтенсивною цифровізацією. Тому освітня політика європейських країн спрямована на забезпечення комфортних умов для підвищення кваліфікації вчителів та управлінців на макро-, мезо- і мікрорівнях. Висвітлено актуальність і можливості інновації й технологізації процесу управління розвитком цифрової компетентності керівників закладів загальної середньої освіти.

Ключові слова: цифрова компетентність; цифровізація; керівники закладів загальної середньої освіти; технологізація; цифрові технології

- S** *Bodome Garret. Theoretical bases of managing the development of digital competence of general secondary education leaders as a problem of pedagogical theory and education.*

The article highlights the theoretical foundations of managing the development of digital competencies of heads of educational institutions as a problem of pedagogical theory and pedagogical practice. The conceptual thesaurus of the problem of managing the development of digital competencies of heads of educational institutions is analyzed. It has been established that today digital competence as a component of professional pedagogical competence, including for heads of educational institutions, is justified in the UNESCO Competence Framework in the field of ICT for teachers. VERSION 3 "(ICT CFT)", developed in 2018. This document provides a comprehensive set of competencies that educators must integrate into their professional practice to help students achieve curriculum goals. The tasks of training, retraining and advanced training of heads of general education institutions are designated for the development of digital competencies.

In the UNESCO document, the term "competence" describes the functionality of a teacher, and "competence" refers to the ability of teachers to perform the corresponding function. Domestic realities and international experience in the development of digital competence of teachers and heads of general secondary education are analyzed.

Analysis of foreign experience in the development of digital competencies of teachers and school principals made it possible to establish that the European education system is currently characterized by intensive digitalization. Therefore, the educational policy of European countries is aimed at providing comfortable conditions for the professional development of teachers and managers at the macro - meso - and micro levels. The relevance and possibilities of innovation and technologization of the process of managing the development of digital competencies of heads of general secondary education are emphasized.

Key words: digital competence; digitalization; heads of educational institutions; technologization; digital technologies

Бодом Гаррет, аспірант відділу економіки та управління загальною середньою освітою, Інститут педагогіки Національної академії педагогічних наук України, Президент ТОВ «Бі-Зі АЛЬФА», Україна. Громадянин США

Bodome Garret, Postgraduate student of the Department of Economics and Management of General Secondary Education, Institute of Pedagogy of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, President of BZ Alpha, LLC, Ukraine. Citizen of USA

E-mail: gbodome68@gmail.com

Вступ. Стрімкі зміни – головна риса сучасного світу. Розвиток системи вітчизняної загальної середньої освіти з року в рік висуває нові вимоги до менеджменту та менеджерів освітніх систем. Сутність таких вимог можна звести до формулювання відповідності основним тенденціям і трендам освіти як умові ефективного розвитку в рамках глобальних і регіональних змін. Однією із сучасних трансформацій загальної середньої освіти є впровадження реформи Нової української школи, в якій передбачено реформування загальної середньої освіти на засадах компетентнісного підходу.

Водночас, Концепція Нової української школи [5] визначає 10 ключових компетентностей (зміст яких потребує особистої реалізації, розвитку, активної громадянської позиції, соціальної інклюзії та працевлаштування і які здатні забезпечити особисту реалізацію та життєвий успіх упродовж усього життя), до складу яких віднесена й інформаційно-цифрова компетентність, що передбачає впевнене, а водночас критичне застосування інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) для створення, пошуку, оброблення, обміну інформацією на роботі, в публічному просторі та приватному спілкуванні. Це диктує необхідність тотального впровадження цифрових технологій у роботу закладів загальної середньої освіти. Визначну роль у цьому процесі відіграють керівники шкіл. Щоб сприяти цифровізації освітнього процесу у школах, директори закладів загальної середньої освіти повинні володіти розвиненими вміннями впровадження сучасних ІКТ в управлінський та освітній процеси. Це актуалізує проблему розроблення методичних основ управління розвитком цифрової компетентності керівників закладів загальної середньої освіти.

Аналіз попередніх публікацій дав змогу встановити, що проблема формування та розвитку цифрової компетентності педагогів і керівників шкіл постійно перебуває в полі наукової уваги сучасних дослідників. Зокрема, конкретизовано критерії сформованості інформаційно-цифрової компетентності педагогів [1]. Простежено генезу розвитку цифрової компетентності педагога в інформаційно-освітньому середовищі закладу загальної середньої освіти [7]. Виявлено тенденції розвитку цифрової компетентності в європейському баченні [11] у системі освіти Великої Британії [8] та особливості підготовки менеджерів е-навчання на основі компетентнісного підходу [9]. Примітно, що Н. Морзе розробив модель ІКТ компетентності вчителів [10]. У межах дослідження важливим є той факт, що нині дослідниками виявлено можливості інноваційного розвитку засобів і технологій систем відкритої освіти [2] та визначено проблеми та завдання сучасного етапу інформатизації

освіти [3] на основі врахування вимог Нової Української школи як базового стандарту професійної діяльності керівника [5]. Проте проблема виокремлення теоретичних засад управління розвитком цифрової компетентності керівників закладів загальної середньої освіти не стала предметом наукових пошуків сучасних дослідників, що сприяло визначенню мети статті.

Метою статті є окреслення теоретичних основ розвитку цифрової компетентності керівників закладів загальної середньої освіти

Викладення основного матеріалу. Запорукою успіху Нової української школи є наскрізне застосування цифрових технологій в освітньому процесі та управлінні закладами освіти. Тому проблема підготовки та перепідготовки «нового» керівника школи, насамперед, передбачає озброєння управлінців компетентностями, що дозволять йому системно використовувати ІКТ у професійній діяльності. Одним зі шляхів вирішення цієї проблеми є апелювання до дотримання методологічних основ компетентнісного підходу.

Саме на компетентнісному підході, під яким розуміється спрямованість освіти на розвиток особистості керівників «шляхом формування низки компетенцій засобами вирішення професійних завдань, що базуються на імplementації інноваційних цифрових технологій [9], ґрунтуються нові освітні стандарти у вітчизняній загальній середній школі.

Так, Г. Канофоцька, досліджуючи дискусії українських педагогів навколо питань запровадження компетентнісного підходу в українській освіті, зазначає, що він є «одним із головних принципів проектування професійних освітніх програм, які сприяють удосконаленню професійної підготовки фахівців з управління в сучасних умовах» [6]. Анонсований підхід накладає свій формат на уявлення про цілі й результати управління розвитком цифрової компетентності керівників закладів загальної середньої освіти. З метою тлумачення специфіки використання названого підходу в контексті дослідження вважаємо за необхідне проаналізувати наукові доробки, де розкривається питання його сутності.

У більшості з проаналізованих нами літературних джерел компетентнісний підхід передбачає формування досвіду керівників щодо вирішення життєвих проблем, виконання соціальних ролей, при цьому в якості результату освіти розглядається не сума засвоєних знань, а здатність управлінця діяти в конкретних життєвих ситуаціях. Із запровадженням ідей Болонського процесу в освіту України дослідники акцентують увагу на висвітленні питань імplementації європейської концепції [11], європейської

довідкової системи як інструменту впровадження компетентнісного підходу в освіту країн членів ЄС [11]. У процесі гострих дискусій поступово виробилися спільні позиції щодо категоріального апарату, класифікації компетенцій, дидактичних і методичних аспектів його реалізації в освітній практиці. Базовими категоріями визначено поняття «компетенція» і «компетентність» [11]. Розглянемо детальніше їхнє змістове наповнення.

Так, в Енциклопедії освіти термін «компетенції» трактується як відчужена від суб'єкта, наперед задана соціальна норма (вимога) до освітньої підготовки студента, необхідна для його якісної продуктивної діяльності в певній сфері, тобто соціально закріплений результат. У нашому дослідженні враховувалась наукова позиція М. Антонченка який, аналізуючи існуючі доробки щодо розмежування та тлумачення понять «компетентність» і «компетенція», резюмував і узагальнював різні розуміння цих термінів:

а) компетентність є певною загальною характеристикою особи, яка складається з окремих компетенцій; компетентність виступає як загальна характеристика, а компетенції – частинами, складниками цілого (компетентності);

б) компетентність є інтегральною характеристикою особи й містить диференціальні компетентності;

в) компетентність і компетенція використовуються для позначення різних груп особистісних якостей, наприклад, за цільовими критеріями відповідно «студент (учень) має знати» та «студент (учень) має вміти робити» [1].

Що ж стосується цифрової компетентності, то нині немає єдиного трактування змісту, сутності та структури цього феномена. За словами Л. Карташової [7], цифрова компетентність педагога передбачає його здатність та вміння систематично, логічно та системно використовувати електронні освітні ресурси (далі – ЕОР), що розкриває доступ до застосування та розроблення сучасних креативних цифровоорієнтованих педагогічних технологій. Завдяки резервам, які забезпечуються впровадженням ЕОР в освітній процес, система освіти змінює авторитарну педагогіку гуманістичною, де створюються можливості для врахування й розвитку особливостей кожного педагога як особистості зі своїми персональними потребами й якостями. Такі підходи в педагогіці забезпечують педагогам право на унікальність, самобутність, мобільність і конкурентоздатність.

У країнах зарубіжжя цифрова компетентність тлумачиться як здатність використовувати цифрові медіа й ЕОР, розуміти і критично оцінювати різні аспекти цифрових медіа і медіа-контенту, а також якість, що вказує на рівень кваліфікації практичних використання ЕОР. Відповідно до цього українським ученим В. Биковим сформульовано визначення цього терміну: «цифрова компетентність – це знання, вміння та навички в галузі інформаційних технологій і здатність їх застосування в професійній діяльності» [2].

Таке визначення є співзвучним із терміном, окресленим Службою науки та знань Європейської Комісії Наукового центру ЄС, відповідно до якого цифрову компетентність

убачають у свідомому та критичному використанні технологій цифрового суспільства в роботі, вільному часі та спілкуванні [12].

Відзначимо, що у 2018 р. європейською спільнотою було розроблено рамку цифрової компетентності для освітян (DigCompEdu), яка розроблена на основі концептуальної моделі та яка є науково обґрунтованою структурою, що детально описує компетентність учителя у цифрових технологіях. Дана рамка спрямована на вчителів і викладачів на всіх рівнях освіти від раннього дитинства до вищої освіти та освіти для дорослих, включаючи загальну та професійну освіту та навчання, освіту з особливими потребами та контексти неформального навчання. DigCompEdu детально описує 22 компетентності, організовані в шести сферах. Основна увага зосереджена не на технічних навичках, а на деталізацію того, як цифрові технології можуть бути використані для розвинення та використання інновацій у сфері освіти та навчання. Рамка DigCompEdu сприяє нещодавно ухваленій Європейською Комісією програмі підготовки кадрів для Європи у межах програми «Європа 2020». Ядро структури DigCompEdu визначається в межах сфер 2–5. Разом ці сфери пояснюють сутність цифрової педагогічної компетентності педагогів, тобто педагогам із цифровою компетентністю необхідно розвивати ефективні, інклюзивні та інноваційні стратегії викладання та навчання.

Аналіз зарубіжного досвіду розвитку цифрової компетентності педагогів і керівників шкіл дав змогу встановити, що європейська система освіти нині характеризується інтенсивною цифровізацією. Тому освітня політика європейських країн спрямована на забезпечення комфортних умов для підвищення кваліфікації вчителів та управлінців на макро-, мезо- і мікрорівнях.

Деякі іншими є українські реалії. Нині відсутні інтернет-ресурси для керівників закладів загальної освіти, що сприяли б розвитку цифрової компетентності дистанційно, тобто на основі застосування медіа-технологій дистанційної освіти. Тоді як сучасний стан розвитку інформаційно-комунікативних технологій надає таку можливість, створюючи небачений динамізм розвитку суспільства, ретранслює реальні передумови для формування цифрової медіа-дистанційної системи підвищення кваліфікації керівників шкіл у напрямі опанування сучасними цифровими технологіями. У зв'язку з цим розвиваються нові технології навчання, в тому числі й дистанційного, які в сукупності з іншими чинниками сприяють виникненню і широкому розповсюдженню нової форми професійної підготовки – дистанційної освіти. Це актуалізує необхідність інноватизації й технологізації процесу управління розвитком цифрової компетентності керівників закладів загальної середньої освіти з метою вирішення низки завдань підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації директорів шкіл, а саме:

– застосування ЦІКТ та інноваційних педагогічних методів;

– розроблення навчальних планів, програм і навчально-методичних матеріалів нового типу, що відповідають вимогам Глобального суспільства знань;

– створення професійних мереж й освітніх спільнот для консолідації досвіду та педагогічних практик, а також забезпечення відповідних організаційно-підготовчих заходів для досягнення доступності всіх керівників шкіл до сучасних методичних розробок.

Висновки. Сучасна освітня реальність функціонування закладів загальної середньої освіти характеризується стрімкою інформатизацією і глобалізацією. Інформаційно-комунікаційні технології визнані в усьому світі ключовими технологіями XXI століття. У цих реаліях завданням керівників шкіл є впровадження цифрових інновацій інформаційного суспільства в управлінській та освітній аспекти діяльності шкіл. Це передбачає досконале володіння керівниками закладів загальної середньої освіти сучасними цифровими технологіями, що відбивається у цифрових компетентностях. Теоретичними основами процесу управління розвитком цифрової компетентності керівників закладів загальної середньої освіти вважатимемо: методологічне підґрунтя компетентнісного підходу; ключові положення стандарту ЮНЕСКО «ІКТ компетентності ЮНЕСКО для педагогів» і вітчизняних нормативно-правових актів у сфері регулювання освітнього процесу у закладах загальної середньої освіти; зарубіжний досвід формування та розвитку цифрової компетентності педагогів; дидактичні принципи цифрової медіа-дистанційної педагогіки як системи підвищення кваліфікації керівників шкіл у напрямі опанування сучасними цифровими технологіями.

Перспективи подальших наукових розвідок убачаємо в обґрунтуванні організаційно-методичних умов розвитку управління розвитком цифрової компетентності керівників закладів загальної середньої освіти.

Список використаних джерел

1. Антонченко М. О. Критерії сформованості інформаційно-цифрової компетентності педагогів. *Інформаційно-цифрова компетентність педагога: теорія і практика* : зб. наук. праць / за заг. ред. Л. Г. Петрової. Суми : Мрія, 2019. Вип. 2. С. 4–10.
2. Биков В. Ю. Інноваційний розвиток засобів і технологій систем відкритої освіти. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. 2012. Вип. 29. С. 32–40.
3. Биков В. Ю., Спірін О. М., Пінчук О. П. Проблеми та завдання сучасного етапу інформатизації освіти. *Інститут інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України*. 2017. URL: <http://lib.iitta.gov.ua>. (дата звернення: 20.08 2020).
4. Калініна Л. М. Інформаційні процеси в управлінській діяльності керівника закладу: сутність, специфіка та характерні ознаки. *Освіта і управління*. 2005. Т. 8, № 2. С. 35–44.
5. Калініна Л. М., Онаць О. М. Нова Українська школа: базовий стандарт професійної діяльності керівника. Директор школи. 2018. № 21–22 (837–838). С. 25–31.
6. Канафотська Г. Нова модель управління школою в контексті менеджменту творчості. *Директор школи*. 2012. № 14 (686). С. 4–10.
7. Карташова Л. А., Пліш І. В., Бахмат Н. В. Розвиток цифрової компетентності педагога в інформаційно-освітньому середовищі закладу загальної середньої освіти. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2018. Т. 68, № 6. URL: <https://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/view/2543/1423> (дата звернення: 20.08 2020).
8. Малицька Ірина. Тенденції розвитку цифрової компетентності у системі освіти Великої Британії. *Цифрова компетентність сучасного вчителя Нової української школи* : зб. тез доп. всеукр. наук.-практ. семінару, (м. Київ, 28 лютого 2018). Київ : Інститут інформаційних технологій засобів навчання НАПН України, 2018. С. 54–58.

9. Морзе Н. Підготовка менеджерів е-навчання: компетентнісний підхід. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2017. Т. 60, №4. С. 220–238.
10. Морзе Н. В. Модель ІКТ компетентності вчителів. *Scientific Journal «ScienceRise: Pedagogical Education»*. 2016. № 10 (6). С. 4–9.
11. Овчарук Оксана. До питання розвитку цифрової компетентності вчителя у європейському баченні. *Цифрова компетентність сучасного вчителя Нової української школи* : зб. тез доп. всеукр. наук.-практ. семінару, (м. Київ, 28 лютого 2018). Київ : Інститут інформаційних технологій засобів навчання НАПН України, 2018. С. 64–66.
12. Hutmacher W. Key competencies for Europe. Report of the Symposium Berne, (Switzerland, 27–30 March, 1996). Secondary Education for Europe. Council for Cultural Cooperation (CDCC). Strsburg, 1997. 53 p.
13. European Framework for the Digital Competence of Educators: DigCompEdu. – 2017. URL: <https://www.ec.europa.eu/jrc/en/digcompedu.pdf>. (дата звернення: 22.08.2020)

References

1. Antonchenko, M. O. (2019). Kryterii sformovanosti informatsiino-tsyfrovoi kompetentnosti pedahohiv [Criteria for the formation of information and digital competence of teachers]. In L. H. Petrova (Ed). *Informatsiino-tsyfrova kompetentnist pedahoha: teoriia i praktyka [Information and digital competence of the teacher: theory and practice]*: zbirnyk naukovykh prats (Is. 2, pp. 4-10). Sumy: Mriia [in Ukrainian].
2. Bykov, V. Yu. (2012). Innovatsiinyi rozvytok zasobiv i tekhnologii system vidkrytoi osvity [Innovative development of means and technologies of open education systems]. *Suchasni informatsiini tekhnologii ta innovatsiini metodyky navchannia u pidhotovtsi fakhivtsiv: metodolohiia, teoriia, dosvid, problemy [Modern information technologies and innovative teaching methods in training: methodology, theory, experience, problems]*, 29, 32-40 [in Ukrainian].
3. Bykov, V. Yu., Spirin, O. M., & Pinchuk, O. P. (2017). Problemy ta zavdannia suchasnoho etapu informatyzatsii osvity [Problems and tasks of the modern stage of informatization of education]. *Instytut informatsiinykh tekhnologii i zasobiv navchannia NAPN Ukrainy [Institute of Information Technologies and Teaching Aids of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine]*. Retrieved from <http://lib.iitta.gov.ua> [in Ukrainian].
4. Kalinina, L. M. (2005). Informatsiini protsesy v upravlinskii diialnosti kerivnyka zakladu: sutnist, spetsyfika ta kharakterni oznaky [Information processes in the management activities of the head of the institution: the essence, specifics and characteristics]. *Osvita i upravlinnia [Education and management]*, 8, 2, 35-44.
5. Kalinina, L. M., & Onats, O. M. (2018). Nova Ukrainaska shkola: bazovyi standart profesinoini diialnosti kerivnyka [New Ukrainian school: the basic standard of professional activity of the head]. *Dyktor shkoly [School Director]*, 21-22 (837–838), 25-31 [in Ukrainian].
6. Kanafotska, H. (2012). Nova model upravlinnia shkoloiu v konteksti menedzhmentu tvorchosti [A new model of school management in the context of creativity management]. *Dyktor shkoly [School Director]*, 14 (686), 4-10 [in Ukrainian].
7. Kartashova, L. A., Plish, I. V., & Bakmat, N. V. (2018). Rozvytok tsyfrovoy kompetentnosti pedahoha v informatsiino-osvitnomu seredovyshchi zakladu zahalnoi serednoi osvity [Development of digital competence of a teacher in the information and educational environment of a general secondary education institution]. *Informatsiini tekhnologii i zasoby navchannia [Information technologies and teaching aids]*, 68, 6. Retrieved from <https://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/view/2543/1423> [in Ukrainian].
8. Malytska, Iryna. (2018). Tendentsii rozvytku tsyfrovoy kompetentnosti u systemi osvity Velykoi Brytanii [Trends in the development of digital competence in the UK education system]. In *Tsyfrova kompetentnist suchasnoho vchytelia Novoi ukrainskoi shkoly [Digital competence of a modern teacher of the New Ukrainian school]*: zb. tez dop. vseukr. nauk.-prakt. Seminaru (pp. 54-58). Kyiv: Instytut informatsiinykh tekhnologii zasobiv navchannia NAPN Ukrainy [in Ukrainian].
9. Morze, N. (2017). Pidhotovka menedzheriv e-navchannia: kompetentnisnyi pidkhid [Training of e-learning managers: a competency approach]. *Informatsiini tekhnologii i zasoby navchannia [Information technologies and teaching aids]*, 60, 4, 220-238 [in Ukrainian].
10. Morze, N. V. (2016). Model IKT kompetentnosti vchyteliv [ICT model of teacher competence]. *Scientific Journal «ScienceRise: Pedagogical Education»*, 10 (6), 4-9 [in Ukrainian].
11. Ovcharuk, Oksana. (2018). Do pytannia rozvytku tsyfrovoy kompetentnosti vchytelia u yevropeiskomu bachenni [On the development of digital competence of teachers in the European vision]. In *Tsyfrova kompetentnist suchasnoho vchytelia Novoi ukrainskoi shkoly [Digital competence of a modern teacher of the New Ukrainian school]*: zb. tez dop. vseukr. nauk.-prakt. Seminaru (pp. 64-66). Kyiv: Instytut informatsiinykh tekhnologii zasobiv navchannia NAPN Ukrainy [in Ukrainian].
12. Hutmacher, W. (1997). Key competencies for Europe. *Report of the Symposium Berne, (Switzerland, 27–30 March, 1996)*. Secondary Education for Europe. Council for Cultural Cooperation (CDCC). Strsburg.
13. *European Framework for the Digital Competence of Educators: DigCompEdu*. 2017. Retrieved from <https://www.ec.europa.eu/jrc/en/digcompedu.pdf>.

Дата надходження до редакції авторського оригіналу: 08.09.2020